

A „SÁRGA EMLÉKSZOBA” ÉS AZ AURA FOLYÓ KONCEPTUALIZÁLÁSA

BEVEZETÉS

Képzeljük el Finnországot madártávlatból, nagy kiterjedésű kék vízfelületekkel, amelyeket zöld erdők öveznek. Néhány kisméretű kék sáv összeköti a belső térségeket a partvidékkel. Közismert, hogy Finnországot az ezer tó országaként tartják számon a világon. Nagyon sok finn el sem tudná képzelni azt, hogy ne a közeli tóhoz, faluba vagy városba költözzön. Másfelől néhányunk teljesen a sós és szeles tengerparti klímához és tájhoz kötődik szorosan. Talán egy különleges kategóriáját jelentik a „vízi embereknek” azok a városlakók, akik szeretik hangsúlyozni a város, a történelem, a folyó és a kultúra kapcsolatát. Ez a csoport (városi vízi törzs) természetesen más országokban is létezik, így megtalálható Londonban, Budapesten, Prágában vagy éppen Szegeden. A folyóparti lakások általában drágábbak és a legtöbb esetben a legjobb éttermek és boltok is ezen a térségen találhatóak meg, ugyanakkor itt húzódnak a legfontosabb sétáló utak. Annak lehetünk tanúi, hogy több városban a kikötőket felújítják, új tervek alapján az ipari zónákat és épületeket kulturális központokká alakítják át.¹ A folyók szinte mindenhol fontos részét képezik a változó város imázsának.

Néhány éven keresztül alkalmam nyílt betekinteni a folyók néprajzi szempontú kutatásába finnországi (Kokemaenjoki–Pori, Aura–Turku), magyarországi (Tisza–Szeged) és szerbiai (Duna–Újvidék) példák segítségével, amelyek felvetették a városi néprajz speciális irányzatának kérdéskörét illetve sajátos kutatási eszközök és módszerek alkalmazását. A folyó a legfontosabb szereplő, ami egyszerre alanyként és tárgyként is felfogható. Nagyon hasonló vizsgálati lehetőségekkel találkozhatunk a művészettörténet, a szociológia és a humán geográfia valamint a humán táj kutatás kapcsán is. Esetemben az „oral history”²² illetve a múlt felidézése tekinthető a legfontosabbnak, amelyek magukban foglalhatják az ember és a folyó, a tér, a hely illetve az emlékezet közötti kapcsolatokat. A modern városi néprajzban az egyes tudományterületek (pl: városantropológia, városi földrajz) határai nem tekinthetőek

---

¹ Ipari örökség a szárazföld és a tenger között – turkui projekt számos európai partnerrel.

élesnek, az elméleti módszereket gyakran együtt alkalmazzák. Bizonyos diskurzusokban a város és a folyó „mélysége” közelebb áll a személyes benyomásokhoz, ugyanakkor tárgyunk kollektív tapasztalatként is felfogható. Fogalmazhatunk úgy is, hogy saját, folyóról alkotott képpel rendelkezünk, ami talán része egy másik ember felfogásának, de nem feltétlenül azonos vele. A projekt finn mottójában nem véletlenül szerepel a következő mondat: „Mindannyiunknak megvan a saját folyója”

Az „Elmesélt és megtapasztalt Turku” című kutatási programunkkal² megpróbáltuk megszólaltatni a folyóhoz kapcsolódó diskurzusban az egyéni hangokat. Az Aura folyó személyes folyókká alakult. Az elemzésben ez az egyéni és nyilvános szintek közötti összehasonlítás sokkal használhatóbb anyagot eredményezett. Habár a projekt volt a kiinduló pont, új rejtett emlékhelyek, lokális narratívák és elnevezések illetve a folyó „mikro-geográfiája” rajzolódott ki. Ebben a tanulmányban arra teszek kísérletet, hogy bemutassak néhány olyan törekvést, amelyek a folyók kutatása kapcsán fokozhatják a terepmunka hatékonyságát, ugyanakkor a projektek néhány előzetes eredményéről is hírt adok.

Munkánkban az oral history, a történeti tudás és az adattárak ötvöződnek a következő koncepcióval: Hogyan történik a folyó? Tisztában kell lennünk a helyi vonatkozású történeti tényekkel, mint például azzal, hogy mikor épültek a hidak vagy a gátak? A legfontosabb kérdések a személyes tapasztalatokra, a kategorizálásra, a konceptualizálásra és az adatok magyarázatára irányulnak. Először is meg kellene kérdeznünk azt, hogy miképpen határozzuk meg a terepet és miképpen dolgozzunk ott?

A tanulmányomban az Aura folyót használom példaként, amely 70 kilométer hosszúságú. A tengerbe ömlik azt követően, hogy érinti Oripää, Pöytyä, Aura, Lieto és Kaarina településeket. A folyó bizonyos szakaszai kifejezetten urbanizált jellegűek, más helyeken viszont rurális kép jellemző. Mivel az Aura nem ragadható meg ezzel a két kategória segítségével, ezért az elkövetkezendőkben a folyót használó emberek által szolgáltatott koncepciókat vázolnám illetve először a háttérről szólnék.

Jelen tanulmánynak legalább háromféle előzménye ragadható meg. Először is a téma ötvöződött a személyes érdeklődésemmel, ami a 2000-es években bontakozott ki. Ezen kívül meg kell említeni a Szege-

---

² Az „Elmesélt és megtapasztalt Turku” egyike volt a Turku 2011 projekteknek. Lásd : Arvio 2011.

den megszervezett SemEthnosz szemináriumot, amely a víz problémakörével foglalkozott. A nyári egyetemen két hallgatóval vettem részt, ami lehetőséget biztosított érdekesítő eszmecserére az Aura folyóval kapcsolatban is. Megpróbáltuk meghatározni a tipikus városi folyó jellemvonásait illetve igyekeztünk megragadni a határt az urbanizált és a rurális folyó között. Később a 10. nemzetközi diákszeminárium alkalmával tovább gondolhattuk az elképzeléseket immáron Szentesen. Az Újvidéken szerzett tapasztalataimat is próbálom hasznosítani, hiszen alkalmam nyílt építészetet illetve várostervezést tanuló diákokkal együtt dolgozni. A Duna természetesen sok mindenben különbözik az Aura folyótól, de számos hasonló kérdés merülhet fel.

A HELYI KULTURÁLIS FOLYAMATTÓL EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSÁIG

A folyónak a jelene mellett múltja és jövője is van. A múlt bizonyos elemei manapság is jól láthatóak, amelyek közül említést érdemelnek a folyó völgyet „örző” kőkori települések vagy a bronzkori sírok. A Halinen zúgó mellett elhelyezkedő koroineni romok illetve a turkui székesegyház a térség igazgatási és hatalmi jellegének bizonyítékai, ugyanakkor a környéknek és az itt élő embereknek egyfajta pozitív identitást is szolgáltatnak. Az Aura folyó a történeti vonatkozások mellett a modern építészetnek is fontos része. Az Aura völgye a finn mezőgazdaság, iparosítás és városiasodás (Turku) első helyszíne, ahol a folyó, a szárazföld és a tenger szimbiotikus kapcsolata századokra illetve évezredekre nyúlik vissza. Két fontos útvonal létezett a tenger és a szárazföldi területek között, amelyek közül a Hämeen Härkätie (középkori út) Turkuból Hämeenlina felé tartott, a másik pedig az Aura folyó volt. Utóbbin kereskedőhajók is közlekedtek, de ahogyan a felszín lassan emelkedni kezdett (jégkorszak hatás), a nagyobb járművek számára használhatatlanná vált.

Mindezen diskurzusok sajátos módon ötvöződtek akkor, amikor Turku Tallinnal együtt elnyerte az Európa kulturális fővárosa címet. A jelentkezési procedúra kezdetén egy „UMK” (városi emlékgépezet) névre hallgató indítványt terjesztettem be, ami a városra, kifejezetten az emlékezet helyeire (beleértve az Aura folyót is) koncentrált. Ezzel egy időben történelem tanszékünk „Korrottu ja koettu Turku” (Az elmesélt és megtapasztalt Turku) címmel kidolgozott egy projektet. Felvették velünk a kapcsolatot azért, hogy próbáljunk együttműködni. Néhány

megbeszélést követően csatlakoztam a saját témámmal ehhez a nagyobb kutatási programhoz, amely a későbbiek során két részből tevődött össze. Az első az Aura folyóra, a másik pedig a nők városára fókuszált.

A FOLYÓ TRADICIONÁLIS KULTURÁJA

Turku és az Aura folyó mindig is lány- illetve fiútestvérekhez hasonlítottak, de a szolga és a földbirtokos hasonlat sem tűnhet szokatlannak. Kassila³ 1963-ban forgatott dokumentumfilmjében (Kolmen kaupungiu kasvot–Három város arcai) Turku vonatkozásában a folyó mindig központi szerepet kap. A filmben az Aura demokratikus, Turku pedig arisztokratikus. Igaz ugyan, hogy az Aura nem mérhető a nagy európai folyókhoz, a helyiek számára azonban kitüntetett jelentőséggel bír. A mezőgazdaság „szíve”, ősi kulturális útvonal, a város pereme, ugyanakkor biztos háttérrel nyújt az ipari tevékenységhez, ami felelős volt a víz rossz minőségéért. Hosszú ideig megszokott gyakorlatnak számított az, hogy a szennyvizet a folyókba engedték. Az elmúlt években a helyzet javulást mutatott annak ellenére, hogy a víz színe mindig is szürkés árnyalatú volt az agyagos talaj miatt. Ez nem túlzottan fontos azok számára, akik a folyó mentén élnek, a kívülállók viszont a színt azonnal jelentős mértékű szennyezéssel kapcsolják össze, ahogyan a saját hallgatóim tették ezt Újvidéken.

Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a folyóhoz kapcsolódó mindennapi kultúra manapság mást jelent mint néhány száz évvel korábban (a mezőgazdaságtól a kreatív iparok felé). A hűtőkbe már nem szükséges valódi jeget tenni, amit a folyón vágtak. A vadászat vagy a halászat már nem bír olyan jelentőséggel mint valamikor régen. Az emberek összegyűltek és táncoltak a hidakon, korcsolyáztak a jégen illetve teheneket és lovakat tartottak a folyóparton. A mi esetünkben az iparosított helyek, mint például a vízimalmok és a kisebb gyárak alkották a felső szakasz rurális környezetét. A városi tér nagyobb üzemeket is magában foglal, de a hajógyár talán a legfontosabb. Az elmúlt években maga a folyó vált egyre jelentősebbé. A hagyományos folyómenti halpiacoknak új versenytársai jelentek meg a zenei fesztiválok, koncertek és előadások formájában. A folyó többé már nemcsak út vagy periféria. Az új világítás és a kőből emelt falak új lehetőségeket hordoznak magukban. Hagyjuk a folyót történni!

---

³ Kassila 1963.

TURKU KULTURÁLIS FŐVÁROS PROBLÉMÁKKAL

A hajóút és csatorna aktívabbá, tisztábbá és láthatóbbá vált már az 1900-as évek végén. Jónéhány étteremhajó, a környezeti művészet alkotásai, az új világítás és a növények teljesen eltérő atmoszférát eredményeztek. A folyó az utcahálózat részének fogható fel, egyfajta piactér, nyilvános hely.

Mindez világosan kirajzolódott a 2011-es projektben, különösen a megnyitón, de több kisebb program esetén is felbukkant. A hatalmas vízimadár szobrok a folyóban és a fókát mintázó alkotások a parton valami különlegesen fejeztek ki a helyiek és a turisták számára egyaránt. Nemcsak a hivatalos „kulturális szektor”, hanem a hétköznapi élet is közelebb kerül a folyóhoz. Nyáron az emberek együtt tölthetik szabadidejüket a folyót szegélyező zöld területeken. Az Aura folyó népszerű kenu útvonal, sok család vízi járműveit a város központjában köti ki. Azok a világoskék horgonypóznák visszatérnek nyáron, és az egész „folyó diskurzus” sokkal pozitívabb, mint néhány esztendővel korábban.

Az embereket a folyó állapota és jövője érdekli behatóan. Jó példa erre a hidak kérdése. Mindig is volt jónéhány olyan híd, amelyek a folyó partjait kötötték össze. Turku egy kicsit szerencsétlen helyzetbe került 2011-ben, amikor a város elnyerte a kulturális fővárosi címet. Az egyik nagyméretű központi híd (Myllysilta) részlegesen összeomlott, majd később a károsodás miatt lebontották. Nemcsak ez az esemény, hanem az egész turkui márkajegy került a középpontba. Az új hidat hamarosan felépítették, amely számos művészi értékkel rendelkezik. Egy másik híd is volt a város központjában. A régi piacteret a folyó másik partjával egy könnyű szerkezetű építmény kötötte össze. A 2010-es évek elején új elképzelések láttak napvilágot egy hasonló híddal kapcsolatban, amelyet 200 méterre építettek volna fel folyásirányban. A „Pennisilta” vagy később „Kirjastosilta” névvel illetett szerkezetet az Aura kanyarulatában helyezték el. Az elképzelés talán megfelelő volt, ám az új helyszín ellen többen tiltakozásukat fejezték ki. Ez a szakasz különleges jelentőséggel bír, mivel elsőrangú tájként fogható fel a finn „folyó ikonográfiában”. A székesegyházra való kilátás a múltban és a jelenben egyaránt nemzeti értéként fogható fel. A turkuiak egy része határozottan ellenezte a tervet.⁴ Részt vettem a megbeszéléseken Maria Herralával, aki a mesterszakos diplomamunkáját Turku példáján a hidak

---

⁴ Először egy nyilvános cím létezett, később azonban az új követeléseket többen aláírták, köztük két építész, földrajzot oktató professzor illetve jelen tanulmány szerzője.

városképre gyakorolt hatásáról írta. A jogi procedúra szerencsétlen fordulatot vett a város számára, amely az új hidat 2012 végén kezdte felépíteni.

Nemcsak ez az építkezés irányította rá a figyelmet a városlakókkal folytatott interaktív diskurzus fontosságára. A kis projektjeink végül azt eredményezték, hogy valami újat hozunk létre a városi néprajz kutatási módszereiben. Nyilvánvalóvá vált az, hogy több interaktivitásra és nyilvánosságra van szükségünk. A kezdet kezdetén csak a mobilitás merült fel, néhány hónap elteltével azonban készen álltunk egy mozgatható és interaktív emlékszoba, egy mobil építmény létrehozására.

A SÁRGA EMLÉKSZOBA JELLEMZŐI

Ennek az írásnak a szerzője az „Aura folyó mint kulturális környezet” alprojekt felelőse volt, ami a kezdet kezdetétől fogva az egyetem három feladatával (kutatás, tanítás, társadalmi szerepvállalás) kapcsolódott össze. Fontos megjegyezni azt, hogy a kutatás földrajzi terepe az Aura folyó forrásvidékétől (Oripää) a turkui kikötőig terjedt.

A korábban bemutatott interaktív kutatási módszer kidolgozása a „Kulttuurin tuotteistaminen” (kreatív iparok) című egyetemi kurzushoz kapcsolódott, amelyen BA szakos hallgatók kis csoportja vett részt. Az óra eredményesnek bizonyult, mivel ötleteinket, elképzeléseinket elfogadták. Hasonló helyzet alakult ki a gyakorlati dolgokkal kapcsolatban is. Amikor szőnyegre vagy függönyre mutatkozott szükségünk, akkor valaki hozott az otthonából egyet. Elsősorban a különböző helyekhez kapcsolódó emlékeket gyűjtöttük, de ahhoz, hogy elérjük az adatközlőinket, a mobil irodánknak és kiállítószobánknak megfelelő helyszíneket kellett találni. A csomópontokban elegendő számú érdeklődőt tudtunk megszólaltatni. Számos tervezett helyszínt is felkerestünk, amelyek közül egyetlen egy okozott csalódást. Az ún. Manilla korábban gyárként funkcionál, napjainkban azonban kulturális központként működik. A problémát az jelentette, hogy az épületek között szűk volt a hely, éppen ezért az emlékszobát egy sajátos pozícióban kívül kellett hagynunk.

Az alkalmas helyek elsősorban olyanok voltak, ahol sok ember megfordult, akik potenciális adatközlőkké válhattak. Nemcsak az interjúk készítését szolgálták, hanem a korábbi eredményeink (tabló és fotók kívül belül, könyvek) bemutatása és új hálózatok kiépítése is lehetővé vált a beszélgetéseken kívül. Ez a koncepció egyszerre minősült módszertani kísérletnek valamint az adatgyűjtés praktikus technikájának

illetve egy kiállítás létrehozásának. A mobil ház segítségével lehetőségünk nyílt arra is, hogy reklámozzuk az egész Turku 2011 projektet. Nézőpontunkból a projekt egy esernyőhöz hasonlított az előadásával, tájékoztatóival, tanításaival, workshopjaival, amelyek más programokhoz is csatlakozhattak (Koroinen). A világos, műanyag fedél helyett már korán egy valódi mobil épület felé fordult a figyelmünk. Megfelelő mintákat láttunk egy közeli építkezésen. Kapcsolatban álltam két vezető építővállalattal (NCC és YIT) azért, hogy megtaláljam a legjobb megoldást. Nemcsak az épületre volt szükségünk, hanem a logisztikai háttérre is. Nagy örömmel szolgált az, amikor mindkét cég a teljes elképzelésnek zöld utat engedett. Meglepő módon a probléma az alapítvánnyal (2011) volt, amelynek a képviselői arról tájékoztattak bennünket, hogy a szóban forgó vállalatok nem lehetnek a partnereink. Ezt azzal magyarázták, hogy már korábban kiválasztották az NN céget. Megbeszéléseink és levelezésünk tisztázta azt, hogy ez nem fedti a valóságot, a projektünk azonban több hét időhátrányba került. Végül sikerült a YIT-vel megállapodást kötnünk. Birtokba vehettük az új sárga épületet, amelyen kék és piros matricákat helyeztünk el. A vállalat figyelembe véve a programunkat egyik helyről a másikra szállította azt. Az akciónk Kyröben kezdődött, majd a vidéki településeken illetve Turkuban, kiválasztott folyómenti helyszíneken folytatódott. Találtunk néhány diákot, akik vállalták az épület nyitva tartását. A terepmunkához kapcsolódó kurzus gyakorlati információkat is közvetített. A nyár folyamán kb. 2000 látogatót fogadtunk. Egy következő tanulmányban tervezem bemutatni a kutatómunkát és a gyűjtött adatokat, most azonban valami általánosat szeretnék megfogalmazni a folyóhoz kapcsolódó koncepcióra vonatkozóan. Azokról a dolgokról írnék, amelyek látogatóink számára jelentőséggel bírtak.

CÉLOK ÉS A KONCEPCIÓ MEGFOGALMAZÁSA

Az egész projekt elemzése során legalább három fő témára szükséges kitérnünk: 1. Módszer és terepmunka a környezeti etnológiában (environmental ethnology) 2. Habitusok, szokások és új lehetőségek a tanításban 3. Interaktivitás a helyi társadalommal különös tekintettel az egyetem harmadik feladatára

Az egyik legérdekesebb téma az, hogy miképpen konceptualizáljuk a folyót magát. Hogyan tekintsünk erre a vízi útra kulturális és társadalmi infrastruktúraként? Bizonyos szemszögből folytatjuk

a diskurzust a rurális és a városi etnológia között. Mindkét milliőben mozgunk és igyekszünk figyelembe venni mindkét kutatási tradíciót. A folyóparti szaunák és az étteremhajók ugyanolyan értékes szereplők. A mindennapi tájékozódásunkban szeretjük kiemelni az individuális és kollektív emlékhelyek jelentéseit (rejtett és elfelejtett). Tulajdonképpen más kérdések is felmerülhetnek, mint például a koncepciók egyesítése: hozzáférhetőség, dialógus, interaktivitás, az emlékezet helyei, kultúrtájak, környezet, esztétikum, topofóbia és topofília. Különböző forrásokról is beszélhetünk, amelyek közül említést érdemelnek a gazdaságiak, a társadalmiak és a természetiek. Ezeknek a segítségével olyan adatokra tehetünk szert, amelyek az épített és az építetlen infrastruktúrához kapcsolnak bennünket. Az egyik végső célunk az lenne, hogy eredményeinket ne csak az egyetemen, hanem az iskolákkal, alapítványokkal és más szervezetekkel megvalósuló együttműködésben is hasznosíthassuk.

A projekt idején többféle munkamódszert alkalmaztunk és különböző fórumokat vettünk igénybe. A segítőink és a hallgatóink számára szemináriumokat szerveztünk, és kidolgoztunk egy útmutatót azon városiak számára, akik érdeklődést mutattak a téma iránt. Adatgyűjtést kisebb workshopok formájában is végeztünk. Az egyetemen a projektünket néprajzi kurzusokhoz kapcsoltuk, ami azt is jelentette, hogy a hallgatók dolgozataikat a kutatási program számára készítették.⁵ (Herrala 2011) Hasznos weboldalak álltak a blogbejegyzések, a fotók, a kiállítások és a gyűjtemények rendelkezésére. Internetes kérdőíveket szerkesztettünk, amelyeknek rövidebb és egyszerűbb változatait ajánlottuk fel adatközlőinknek. A hallgatók és a kutatók is írtak blogokat a honlapokra. Legfontosabbnak mégiscsak a mobil kísérletünk, az emlékszoba bizonyult, mivel segítségével sokkal jobb kapcsolatot tudtunk kialakítani az emberekkel. Néhányuk a szemináriumokat is látogatta és rögzítette saját történeteit. Voltak olyanok, akik nem is egy alkalommal meglátogatták.

Minden korábbi tapasztalatot igyekeztünk felhasználni, és próbáltunk új kérdéseket megfogalmazni. A téma iránti érdeklődésem a 2000-es évek legelejére tekint vissza. Abban az időben közreműködtünk az Aura Folyó Alapítvánnyal, 2004-ben pedig megjelent az első kiadványunk („Muistojen myllyt”) is. (Salenius–Virtanen–Komulainen 2004). Néhány esztendő elteltével egy szélesebb körű terepkutatást kezdtünk, ami a folyó völgy mindennapi életére irányult. Mindkét projekt kereté-

---

⁵ Nyysölä 2009; Kostet 2009; Herrala 2011; Simola 2011.

ben vándorkiállítás is készült, amelyeket múzeumokban, könyvtárakban és más nyilvános helyszíneken lehetett bemutatni. A gyűjtött anyagot mint a kutatás forrása (Aurajoen Muisti – kertomuksia jokiarjesta) a 2014-es esztendő folyamán tervezzük megjelentetni. Az „Elmesélt és megtapasztalt Turku” projekt keretében feltárt adatokat a Turku Egyetem archívumában helyeztük el.

A kezdetektől fogva próbálkoztunk hálózatunk szélesítésével. Az első szemináriumnak a Turku Vízművek biztosított helyszínt Halinenben. Ezek az összejövetelek később Lieto, Rusko és Turku könyvtáraiban folytatódtak. Néhány esetben kiállításokat rendeztünk és előadásokat szerveztünk, de egyidejűleg mentális térképek, kérdőívek és interjúk segítségével is gyűjtöttünk anyagot. Szükséges megjegyez-nem azt, hogy az egyik összejövetelünk csak bevándorló nőknek szerveződött. Ez volt az első alkalom, amikor a Tigris is felbukkant adataink között. Szórolapokat és más típusú információkártyákat állítottunk össze azért, hogy népszerűsítsük ezeket az alkalmakat.

AZ ŐSI TERMÉSZETI ELEMTŐL A JÖVŐBELI KULTURÁLIS ARÉNÁIG?

A legtöbb turku számára ez a folyó a környezet öntisztító része, amely piszkosszürke és lassan folyik. A szürke hétköznapihoz hasonlóan a folyónk mélyebb tartalmakat is közvetíthet. A folyóhoz kapcsolódó imázs jórészt történeti és kulturális jellegű. Turku mindig is folyóparti város volt, emiatt egyértelműnek tűnt az, hogy a 2011-es kulturális főváros projekt a folyóra is kiterjed. A betérjesztéseket olvasva a folyóval kapcsolatos témák különböző aspektusokból szerepelnek. Ezek többnyire nem kutatási tervezetek voltak, hanem bemutatókra, művészeti ágakra és a gyermekkultúrára vonatkoztak. A folyó bennük leginkább mindenféle rendezvények számára alkalmas arénaként vagy „nyilvános főutcaként” jelenik meg. Inkább tárgyként, semmint alanyként lehet rá tekinteni. A folyóval kapcsolatos helyi diskurzusok sok mindent elárulnak a városi technikai struktúrákról (a folyó része az utcahálózatnak), a hidakról és szélesebb értelemben a városi épített környezetről. Teljes mértékben világosnak tűnik az, hogy a projektünket megelőzően a folyó rurális szakasza nem igazán került az érdeklődés homlokterébe. A kutatásunk és az elemzésünk a kikötőtől az első forrásokig terjedt. A kis patak folyamatosan növekszik, ahogyan Turku irányába halad. Néhány zúgó több erőt szolgáltat, a város központjában azonban a víz lecsendesedik, és készen áll arra, hogy a tengerrel egyesüljön. Időbeli

szempontból a folyó egy hosszú kulturális projekt és sodródó pillanat. Prehisztórikus lelőhelyeket lehetséges manapság is látni, de a folyó jövőjére vonatkozó döntéseknek is részesei lehetünk. Talán a folyó jövője a legérdekfeszítőbb kérdés. Ez lenne az egyik fő célja a kutatásnak: Mi lesz a folyóval 2030-ban?

A MINDENNAPI ÉLET FORRÁSA

Azt gondolhatjuk, hogy a folyó és a prehisztórikus lelőhelyek valamint a napjainkban művelt szántóföldek között szoros összefüggés mutatható ki. A víz mindennapi útvonal egyik helyről a másik felé, ugyanakkor az élelemszerzésen kívül más erőforrások (szabadidő eltöltés, szénaszállítás stb.) kapcsolódnak hozzá. Újabb fülkék nyílnak egyik esztendőről a másikra. A helyi lakosok és a folyó közötti kapcsolatban változások következnek be, ami a technikai infrastruktúra és a víz minőségének módosulásával mutatnak összefüggést. Nem beszélünk ebben a vonatkozásban az áradások hatásáról azon a szinten, ahogyan sok nagyobb folyó esetén tehetnének. Egy kissé furcsának tűnhet az, hogy az Aura folyó kapcsán a turkui diskurzusban leggyakrabban emlegetett erőforrások a vidéki környezethez kötődnek. A lazaczúgók, megközelítőleg 40 különböző halfajta, az úszásra alkalmas partszakaszok, a vízimalmok romjai illetve a mezőgazdasági kultúrtáj kiegyensúlyozó tényezők az urbanizált-iparosított folyó számára. A felső szakaszon maga a víz egy fontos erőforrás, amelyet öntözésre, tehenek itatására illetve a jeget a tej hűtésére használták. (Utóbbi télen vágták, ami a nyár végéig hidegen tartotta azt.) Az urbanizált milliőben a folyó kisméretű hajók számára kialakított hosszú kikötőnek tűnik. Akadnak olyan helyek, amelyek a turkui szigetvilág hajóforgalmához kapcsolódtak. Mindez napjainkban is megfigyelhető számos turistahajóval.

Manapság a sporthorgászat is jelen van néhány helyen (Halinen, Nautelankoski), de néhány évtizede a folyó mellett élő családok saját fogyasztásra is fogtak halat (csuka, keszeg, sügér, lazac), de nem vették meg a vízi madarakat és a rákokat sem. Nem feledkezhetünk meg ugyanakkor azokról a malmokról sem, amelyeket a vízi energia hasznosítása céljából építettek. Találkozhatunk néhány esetben ipari létesítményekkel is, amelyek közül említést érdemelnek a felső szakasz tejjüzeimei, a Manilla kötél- és szeszgyár, a Barker pamut- és bőrgyár az Aura centrumban. Turku központjában dokkok és a hatalmas kompok kikötője található. A centrumban a partot kőfal alkotja, amely az elektromos

kivilágítással együtt teljesen más hangulatot áraszt, mint a folyó felső szakasza. A város központjában legalább tíz étteremhajó üzemel, amelyek közül három a téli időszakban is nyitva tart.

A Halinen városrészben található zúgó többé-kevésbé a város központjához kapcsolódik. Ez a hely ipartörténeti jelentőséggel bír, ugyanakkor a horgászathoz is kiváló lehetőségeket biztosít, ahol még lazac is fogható. Éppen ezért épített a város betonból olyan lépcsőket, amelyek segítségével a halak fel tudnak úszni a folyón. Az egyik fontos partnerünknek, az Aura Folyó Alapítványnak az épülete szintén a Halinen zúgó mellett található.

AZ AURA FOLYÓ MINT TECHNIKAI ÉS MŰVÉSZETI ALKOTÓELEM

A folyó általában út és perem egyszerre, de a különböző technikai megoldások gyűjteményeként is felfogható. Hidakat kell építeni rajta, amelyek biztosítják a megfelelő feltételeket a közlekedéshez. Akad néhány fontos probléma a folyókhoz kapcsolódó technikai diskurzusok történetében. Az Aura folyó más folyókhoz hasonlóan egyfajta csatornaként is felfogható, a víz minősége pedig a hétköznapi gondolkodásban még mindig az egyik legfontosabb témának számít.⁶ Számos új megoldás létezik a szennyeződés megakadályozására, amelyek közül említést érdemelnek a folyóparton kialakított védelmi területek (EU direktívák), a mederben épített gátak vagy a modern tisztítóberendezések.

Az utcák különböző hidakon keresztezik a folyót. Az elmúlt években az építményekkel kapcsolatos viták, ahogyan az előzőekben láthattuk, nagy nyilvánosságot kaphattak. A terepmunkánk egyik legérdekfeszítőbb új eredménye az, hogy a folyó a politikai küzdelmek eszközévé és színterévé illetve a politikai hatalom gyakorlásának módjává vált. Ez az eszmefuttatás több szerepet és jelentést szolgáltat a terepmunkánknak és a gyűjtési szövegeinknek.⁷

A Turku 2011 program figyelme a kezdetektől fogva a folyó felé fordult, ami hangsúlyosan szerepelt a nagyszabású megnyitó látványos programjában is. Nem annyira a történeti vonatkozása, hanem az erre a

---

⁶ Lásd a Duna helyzetét illetve a folyóhoz kapcsolódó programokat. Meg kell értenünk az országok közötti bonyolult situációkat, a párbeszéd azonban egyre sürgetőbb a kisebb közösségek vonatkozásában is.

⁷ Maria Herrala hidakról készített szakdolgozatát a legmagasabb döntéshozói körökben is hasznosították a „Kirjastosilta” esetében.

célra alkalmas színtér jellege miatt volt ez így. A folyó mindennapjai hirtelen az ünnepek következtében megváltoztak. Az Aura folyó és Turku is sajátos imázssal rendelkezik. Amikor a település kulturális jellemvonásait népszerűsítjük, akkor a folyót sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Ha a folyót egyfajta lokális színtérként használjuk, nem tekinthetünk el Turkutól, a régi fővárostól sem. A DBTL zenei fesztivál vagy néhány halpiac bizonyosfokú gazdagságot szolgáltat a városi folyóhoz kapcsolódó kultúrának.⁸ 2011 előtt már a környezeti művészet alkotásai megjelentek a folyó partjain és magában a folyóban is, mint például a „Harmonia” című kompozíció.⁹ Számos terv született, amelyek nem valósultak meg. Ide sorolható a 2011-es „folyópavilon” is. Ez a versengés valamiféle úszó épületet eredményezett volna. A győztes „Orko” program egy olyan kísérleti elképzelést tartalmazott, ami az algák segítségével tisztítja a folyó vizét. A pavilon ötlete és helyszíne közismert. Nem valósult ugyan meg, az emléke azonban megragadható.

EGYÉNI ÉS KOLLEKTÍV EMLÉKHELYEK

A helyekről és a terekről folytatott elméleti diskurzusok nagy változatosságot mutatnak tudományterületenként. A néprajzban általában a környezet kifejezés használatos, de napjainkban az emberföldrajz és a kritikai földrajz által alkalmazott hely és tér értelmezések is egyre gyakrabban felbukkannak. A gyermekkori úszások és horgásztanyák vizuális memóriánk részei napjainkban is a víz ízével vagy a tömeg és a csend benyomásaival együtt. A nyilvános és a személyes terek közötti kapcsolatok még újabb kutatásokat igényelnének, ugyanis megvannak a saját illetve más személyek terei, amelyeken akár többen is osztozhatnak. A titkos rákfogó és úszóhelyek elnevezései elérhetőek, de az még érdekesebb lehet, ha megtaláljuk az összekötő történeteket.

Az nyilvánvaló, hogy sok folyóval kapcsolatos jelölőelemet többféle módon értelmezhetünk. Kitűnő példa erre a Halinen zúgó közelében, a folyóparton álló betonoszlop. A modern graffitik által borított objektum önmagában nem mond sokat, de ha megtudjuk, hogy azon a helyen egy híd állt valamikor, már több ismerettel rendelkezünk. Még többet fejez ki az, hogy ez az oszlop az utolsó maradványa a közeli „Kupittaaan Savi” kerámiaüzem vasúti hídjának. Tulajdonképpen nem

---

⁸ A DBTL egy városi zenei fesztivál, amit a folyó partján rendeznek meg.

⁹ Fibonacci sorozat 1-55 (Mario Merz 1994) piros számai a Turku Energia gyár kéményén vagy Achim Kühn „Harmonia” (1996) című alkotása, ami a bálna farkaként is ismert.

maradt más maradványa a gyárnak illetve az üzemet és a folyó partját összekötő vasútvonalnak.

A folyóhoz kapcsolódó legtöbb emlékhely nem sorolható a speciális jelek közé. Sokkal inkább olyan helyszínek, ahol valaki a barátával piknikezik, vízi madarakat etet vagy valamilyen szokatlan pillangót látott. Mindezeket kombinálva fel tudunk vázolni egyéni kisléptékű vagy mikro-geográfiai térképeket a folyó környezetéről.¹⁰

A GYÓGYÍTÓ FOLYÓ

„Amikor a gyermekünk kicsi volt és ebéd után elaludt, a férjem otthon maradt velem. Lementem az Aura folyóhoz, úsztam, és a szabadság illetve a saját szabadidőm érzetét keltette bennem, amikor kilométereket tettem meg mindkét irányban. Nyugdíjas nagymamaként manapság is szeretek a folyóhoz menni, ha van erre lehetőségem. Úgy gondolom, hogy a folyót a kenusokhoz hasonlóan használom, több kilométert úszom. Azok az idők nagy örömet adtak nekem. A látvány nagyon fontosnak tűnt számomra, élveztem a tájat, mindent, amit láttam. Hatalmasnak és megnyugtatónak tűnt, ahol érezhettem és megtalálhattam az egyensúlyt valamint a biztonságot. A természet minden jót jelentett!”¹¹

El tudom képzelni, hogy a Halinen vagy a Nautelankoski zúgóknál halászó emberek hasonló történeteket mondanának el A folyó manapság mindannyiunk számára fontos volt és lesz a jövőben is. A következő kutatási projektnek a folyó jövőjének vizsgálatát kellene megcéloznia!

---

¹⁰ Lásd Virtanen a mentális térképekről.

¹¹ TYKL/KK/2581

FORRÁSOK ÉS IRODALOM

HERRALA, Maria

2011 *Aurajoen sillat. Siltojen vaikutus Turun kaupunkikuvaan*. Pro gradu -tutkielma, marraskuu 2011, 112 s. 3 liites. TYKL272

KOSTET, Jenna

2009 *Aurajoen merkitys Turun kaupunki-identiteetille*. Pro gradu -tutkielma 2009, 96s. TYKL 2695

NYSSÖNEN, Jukka

2009 *Vesimaisema elettyinä ja kerrottuna - etnologinen tutkimus Aurajokimuistoista*. Pro gradu -tutkielma 2009 79s., 7 liites. (22692)

SIMOLA, Anne

2011 *Joki matkailun ja kulttuurin tilana–Turun kulttuuripääkaupunkivuoden mahdollisuudet Aurajokialueen matkailun kehittämiseksi*. Pro Gradu –tutkielma, 2011, 80s.

Turku 2011 programme

TYKL Interviews KK/281. Told and Experienced. University of Turku. TYKL. Audio.

VIRTANEN, Timo J.

1997 Etnografiaa ja etnografiikkaa. In: *Näkökulmia kulttuurientutkimukseen*. Toim. Pekka Leimu–Teppo Korhonen. Turun yliopisto. Täydennyskoulutuskeskus. Turku.